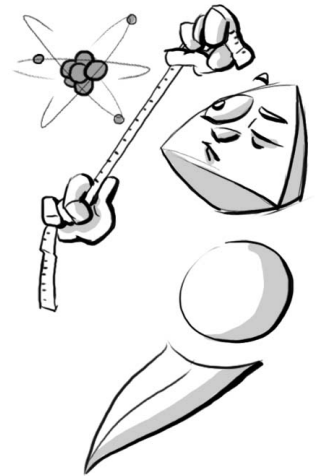

Světlo – král nanosvěta

Difrakce nevytváří pouze zajímavé stopy na stínítku. Dokáže být také účinným nástrojem pro výzkum a měření miniaturních předmětů. Přestože je známa už několik století, má i v dnešní době velkou důležitost. Stále totiž roste počet technických aplikací částic s mikrometrovými a nanometrovými rozměry. Ty jsou ale pod běžným mikroskopem neviditelné. Když pochopíme difrakci a interferenci světelných vln a dokážeme je chytře použít, budeme moci nejen nahlédnout do mikrosvěta, ale dokážeme v něm dokonce i zpracovávat materiály.

! Užitečné poznatky

- ▶ Díky difrakci a interferenci světla lze velmi přesně měřit velmi malé předměty – předměty o rozměrech v řádu mikrometrů.
- ▶ Difrakční obrazec také dokáže odhalit trojrozměrnou strukturu materiálů, která je složena z atomů.
- ▶ Dva předměty s komplementárními schopnostmi propustnosti světla (tj. jeden průhledný a druhý neprůhledný, a naopak) vytvářejí tentýž difrakční obrazec. Tento jev je znám jako Babinetův princip.

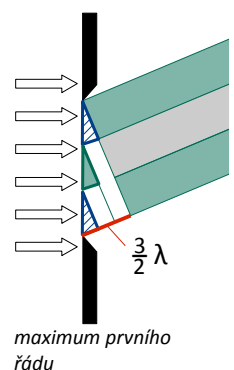
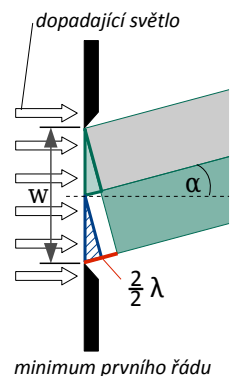
Jak to funguje...

Při dvouštěrbinovém pokusu Thomase Younga se světlo, jež prošlo jednou štěrbinou, skládalo (interferovalo) se světlem prošlým druhou štěrbinou. Jestliže se však použije jen jediná štěrba, s čím se bude procházející světlo skládat?

Ve skutečnosti se **bude skládat samo se sebou**. Porovnáme-li velikost štěrby a vlnové délky světla laseru, je zřejmé, že šířka štěrby je asi 100krát větší. Světlo prošlé jedním místem štěrby tedy zjevně může interferovat s paprskem prošlým kterýmkoli jiným bodem štěrby. Jak ale poznáme, jak by měl difrakční obrazec jediné štěrby vypadat?

V případě jediné štěrby je snazší vysvětlit nejprve vznik tmavých míst, tedy bodů, kde je difrakční **minimum**. Na nákrese vpravo nahoře je světelná vlna u spodního okraje štěrby o jednu vlnovou délku napřed oproti vlně u horního okraje štěrby. Představíme-li si celý světelný paprsek podélně rozdělený na dvě části, bude každému bodu v jeho horní polovině odpovídat jiný bod ve spodní části, v němž bude světelná vlna posunuta přesně o polovinu vlnové délky. Světlo v horní polovině paprsku bude tedy interferovat destruktivně se světlem v jeho dolní části a vzájemně se vyruší. Pod tímto úhlem tedy uvidíte první temná místa – minima difrakčního obrazce. Bude-li světelná vlna u spodního okraje štěrby posunuta vpřed o 2, 3,... vlnových délek oproti světelné vlně u jejího horního okraje, bude výsledek stejný. V takových směrech nebude na stínítko dopadat žádné světlo.

Bude-li naopak světlo u spodního okraje posunuto vpřed pouze o $3/2$ vlnové délky, jedna třetina paprsku se nebude s jeho zbytkem rušit – nebude interferovat destruktivně – a v difrakčním obrazci uvidíte první **maximum**. V případě potřeby můžete pro minima m -tého řádu vypočítat difrakční úhel α_m pomocí rovnice $m\lambda = w \sin(\alpha_m)$, kde w značí šířku štěrby, a λ je vlnová délka světla. Pro interferenční maxima však platí o něco složitější vzorec: $(2m + 1) \lambda/2 = w \sin(\alpha_m)$.

... a jak pomáhá zachraňovat životy.

Při některých chorobách se mění tvar a velikost lidských červených krvinek. Krev potom už nedokáže přenášet dostatek kyslíku, což může vést až k úmrtí. Aby to lékaři dokázali rozpoznat a včas zasáhnout, používají jak difrakce, tak Babinetova principu: v moderních lékařských přístrojích se porovnává difrakční obrazec malého vzorku červených krvinek s difrakčním obrazcem děrované destičky, jejíž otvory mají správný kruhový tvar a velikost. Odchyly lze okamžitě odhalit, a to díky rozdílům mezi těmito difrakčními obrazci.